PROPAGANDA – UN PERICOL PENTRU SECURITATEA STATULUI

Ludmila BARBĂ,
doctorandă

Summary

The following article pursues the topic of anti-European propaganda and its impact on the society of the Republic of Moldova. And since the media holds the most of the control of the public opinion the author makes notice of its importance and the necessity for a clear legal framework for its activity and its potential influence on the society. Even if in the Republic of Moldova there are present different agents of propaganda the government has been very slow in moving against such actors. The author highlights that most of the disinformation war is held around the subject of European versus Russian.

După încheierea războiului rece, despre propagandă și efectele acesteia nu s-a mai discutat la modul serios în Republica Moldova până la lansarea conflictului ruso-ucrainean și anexarea Crimeii. Tot atunci, în spațiul informațional european a început să fie utilizată noțiunea de „război hibrid", care vine să consemneze apariția unui nou fenomen în lupta dintre civilizații. Este vorba de utilizarea în paralel cu forța militară a informației, sau, mai bine zis, a dezinformării în calitate de armă. Este încă o confirmare a faptului că mass-media „au fost și rămân instrumente de prim rang ale politicii", după cum arată Victor Moraru în cartea sa *Mass media vs politica* [1, p.51].

Ex-consilierul președintelui Federației Ruse (2000-2005) Andrei Ilarionov susține că „războiului informațional" îi sunt caracteristice toate elementele războiului „clasic": „Războiul informațional este caracterizat în primul rând de prezența agresiunii informaționale, a luptei informaționale, a fronturilor informaționale, utilizarea (dez)informării în calitate de armă. Este cazul să operăm cu noțiuni cum ar fi „atac informațional și apărarea și rezistența informațională, dușmani informaționali și aliați informaționali, victorii și eșecuri informaționale, forțe informaționale și victime informaționale, agenți de informare și sabotori de informare, blocadă informațională și teatre ale ostilității informaționale" [2].

Propaganda antieuropeană și antioccidentală a fost prezentă în Republica Moldova pe parcursul întregii perioade de după declararea independenței. Spre regret, aceasta a fost percepută de guvernări și de consumatorii de informație ca un gen de *soft-power*. Nu s-a ținut cont de faptul că fosta metropolă, Federația Rusă, are în țara noastră un număr impunător de consângeni, o parte dintre care

între timp și-au luat și cetățenia rusească, că populația băștinașă practic în totalitate cunoaște limba rusă, că dificilele crize care periodic afectează Republica Moldova alimentează nostalgia pentru trecutul „la limită", dar totuși „asigurat" etc.

Printre forțele de acțiune în țara noastră sunt:

- numărul mare de posturi TV și radio rusești, inclusiv postul de radio și agenția de știri multimedia Sputnik, considerat în prezent cel mai puternic instrument propagandistic al Rusiei,
- presa rusă cu aplicațiile locale (*Komsomoliskaia Pravda, Trud, Argumentî i factî* etc);
- presa de limbă rusă în Moldova, sprijinită din diverse fonduri ale Federației Ruse;
- experți locali sau invitați (inclusiv, prin *Clubul Format-3,* care are filiale în mai multe țări);
- forțele politice proruse, la fel sprijinite financiar de Moscova;
- trollii (un nou instrument inventat de structurile rusești abilitate și responsabile de propagandă).

Expertul leton Alex Grigorievs, vicepreședinte al Alianței internaționale a ONG-urilor pentru securitate și democrație, fost director al Institutului Democratic Naţional (NDI) de la Chișinău (2003-2010), pledează mai mult pentru termenul de „agresiune informațională" în locul „propagandei", care are un iz sovietic și în care, din cauza deprinderii, oamenii nu resimt adevăratul pericol [3].

Obiectivele principale ale propagandei sau „agresiunii informaționale" nu diferă prea mult de la o țară la alta. Daisy Sindelar, directoarea regională a Radio Europa Liberă/Radio Libertatea (RFERL) pentru Europa, Balcani și Caucaz, susține că „propaganda creată pentru uzul intern al populației vorbitoare de limbă rusă este legată de ideea de creare a unei imagini de popor excepțional, de mândrie națională, ideea că rușii sunt o națiune grozavă și că ceea ce fac ei și guvernul lor trebuie cu siguranță să fie corect, pentru că acest lucru se face în numele națiunii rusești ... educă un soi de superioritate în raport cu țările din apropiere – cu vecinii". Aceste efecte se pliază și peste cea mai mare parte dintre vorbitorii de rusă din spațiul ex-sovietic [4].

Dacă propaganda în interior în Federația Rusă are și menirea de a sustrage de la problemele interne, apoi „pentru rușii, sau pentru vorbitorii de limbă rusă, din afară, politica este de a-i convinge că sunt nedreptățiți, umiliți, că drepturile lor civile și umane nu sunt respectate. Sarcina este de a-i convinge în primul rând pe aceștia, astfel ca apoi ei să facă presiuni și să convingă diferite organizații neguvernamentale și opinia publică din țările în care se află. Este un prim pas în strategia de pregătire a unificării „lumii ruse" [5].

Dacă vom analiza metodele utilizate de ofensiva informațională rusă, vom observa că, în linii generale, ea se axează pe:

- inocularea dezinformației;
- prezentarea informației într-o cheie favorabilă autorilor;
- modificarea percepției și aprecierii situației de către populația din teritoriul adversarului;
- dezvoltarea sentimentului de pierdant și discreditarea autorităților și instituțiilor de stat;
- asigurarea „tranzitului" de partea forței, ce efectuează ofensiva informațională.

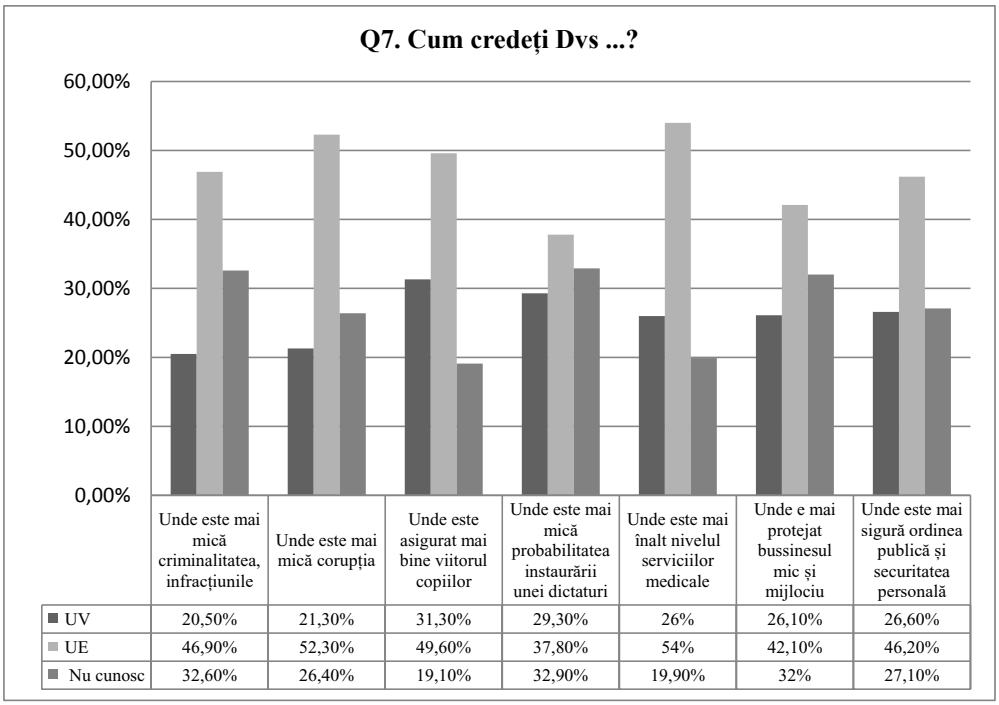
Ofensiva informațională în Republica Moldova a fost consolidată începând cu ultima etapă a negocierilor Acordului de Asociere RM-UE, și, în mod special, în toamna anului 2013, când oficialii de la Chișinău urmau să parafeze textul noului document-cadru la summitul Parteneriatului Estic de la Vilnius. Deja în acea perioadă apar miturile privind impactul negativ al asocierii politice și integrării economice a Moldovei în Uniunea Europeana. „Autorii" lor au încercat să convingă cetățenii Republicii Moldova că „Semnarea Acordului de Asociere constituie o amenințare la adresa culturii și valorilor tradiționale ale Republicii Moldova, că țara noastră va fi obligată să legalizeze căsătoriile dintre persoanele de același sex, că autoritățile vor reduce locurile de muncă și salariile, iar oamenii nu vor mai beneficia de pensii, că aplicarea prevederilor Acordului va duce la pierderea suveranității Republicii Moldova etc." [6].

Segmentele în care „se țintea" cu înverșunare au fost alese cu multă cunoaștere a psihologiei etnice, a situației politice și economice din țară, a valorilor culturale și religioase. Unele enunțuri au șansa să se materializeze. Dar aceasta doar în situația în care una dintre părți, sau ambele (RM și UE), nu își onorează obligațiile. Conținutul altor mituri erau totalmente bazate pe un nivel foarte jos de cunoaștere și informare a oamenilor. Cetățenii moldoveni au fost speriați cu orice ocazie de „invazia homosexualilor și a reprezentantelor LGBT". Adoptarea în mai 2012 a Legii cu privire la egalitatea de șanse, criticată dur de antieuropeni în perioada de preadoptare, a demonstrat în timp că societatea moldovenească nu a suferit nicio schimbare, iar dacă gradul de moralitate a societății a diminuat, apoi acest lucru nu se datorează implementării Legii cu privire la egalitatea de șanse, ci altor motive.

Evoluțiile din Ucraina (maidanul, anexarea Crimeii și acțiunile militare în regiunea Donbass) au fost expuse de mass-media rusă (în mod special în programele de știri și programele de analiză), prezentă masiv pe piața informațională din Moldova, drept un rezultat al tendinței SUA și UE de a atrage Ucraina în sfera sa de influență și control. În consecință, potrivit datelor Barometrului

de Opinie Publică prezentat în aprilie 2014, 50% dintre respondenți susțineau că anexarea Crimeii este o manifestare a voinței poporului, iar 34 la sută credeau că acest lucru s-a întâmplat în pofida dorinței populației din peninsulă. 16% la sută din respondenți nu au știut ce să răspundă la această întrebare. De asemenea, 26 la sută dintre cei chestionați susțineau că Ucraina este supusă agresiunii de către Rusia, iar 39 la sută spuneau că acest lucru nu corespunde adevărului [7].

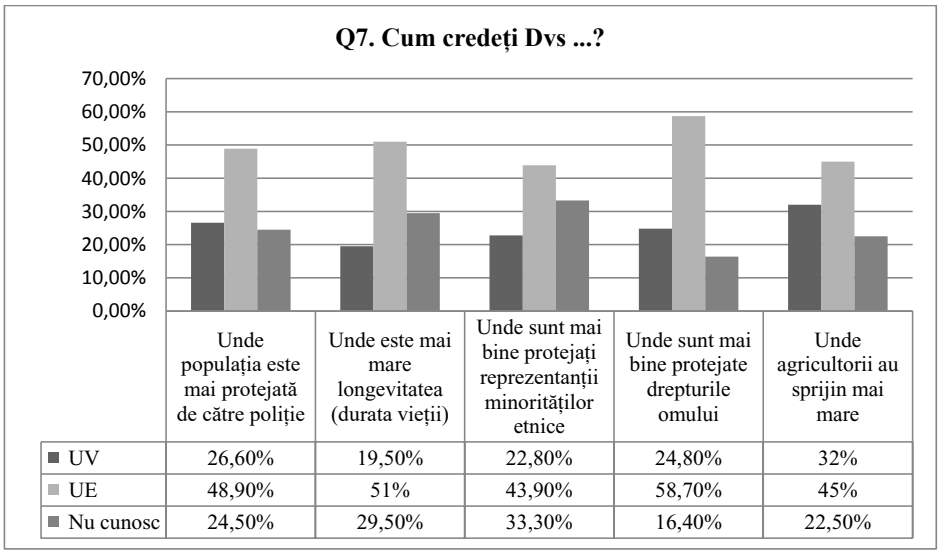
Efectele propagandei antieuropene și antioccidentale au fost vizibile și chiar surprinzătoare în cadrul sondajului de opinie publică cu genericul „Ce cred cetățenii despre Uniunea Europeană și Uniunea Vamală?", realizat de Centrul de Cercetări Sociologice și Marketing „CBS-AXA" în mai 2014, la comanda Institutului de Politici Publice.

	Unde este mai mică criminalitatea, infracțiunile	Unde este mai mică corupția	Unde este asigurat mai bine viitorul copiilor	Unde este mai mică probabilitatea instaurării unei dictaturi	Unde este mai înalt nivelul serviciilor medicale	Unde e mai protejat bussinesul mic și mijlociu	Unde este mai sigură ordinea publică și securitatea personală
UV	20,50%	21,30%	31,30%	29,30%	26%	26,10%	26,60%
UE	46,90%	52,30%	49,60%	37,80%	54%	42,10%	46,20%
Nu cunosc	32,60%	26,40%	19,10%	32,90%	19,90%	32%	27,10%

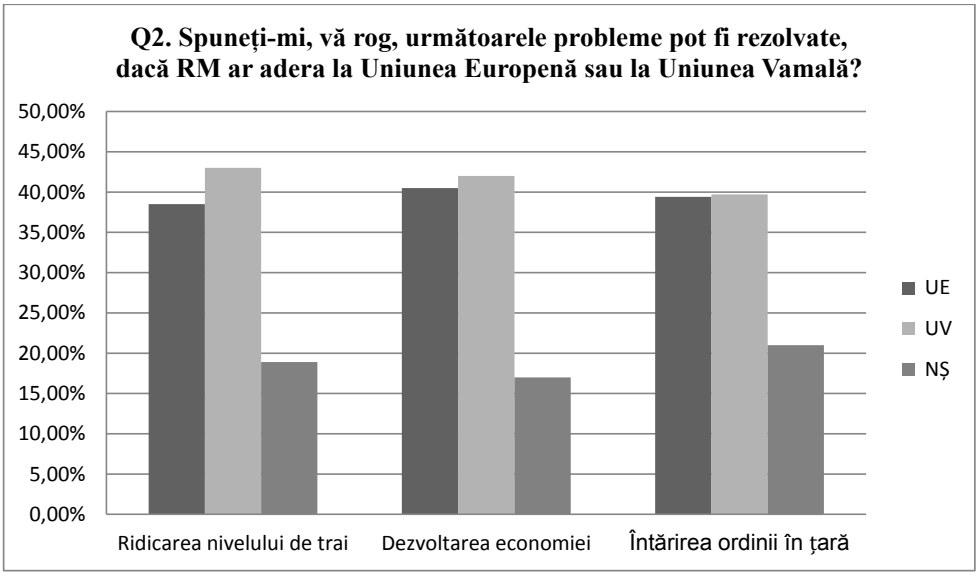
La întrebarea privind securitatea în Uniunea Europeană și Uniunea Vamală, circa 47% dintre respondenți cred că nivelul mai mic de criminalitate este în comunitatea europeană, față de doar 21% care dau prioritate nivelului de securitate în Uniunea Vamală.

Cam același raport (52,3% vs 21,3%) se păstrează și în cazul când respondenții sunt chestionați privind nivelul mai mic de corupție în Uniunea Europeană și Uniunea Vamală. În favoarea Uniunii Europene sunt și opțiunile privind gradul mai înalt de securitate al viitorului copiilor (49,6%/31,3%), asigurarea serviciilor medicale (54%/26%), susținerea businessului mic și mijlociu (42,1%/26,10%).

	Unde populația este mai protejată de către poliție	Unde este mai mare longevitatea (durata vieții)	Unde sunt mai bine protejați reprezentanții minorităților etnice	Unde sunt mai bine protejate drepturile omului	Unde agricultorii au sprijin mai mare
UV	26,60%	19,50%	22,80%	24,80%	32%
UE	48,90%	51%	43,90%	58,70%	45%
Nu cunosc	24,50%	29,50%	33,30%	16,40%	22,50%

51,0% dintre respondenți sunt convinși că longevitatea este mai mare în UE (față de 19,50% în Uniunea Vamală). 43,9% cred că minoritățile naționale sunt mai protejate în UE (față de 22,8% în UV). Numai 24,8% dintre respondenți sunt de părere că drepturile omului sunt mai protejate în Uniunea Vamală (față de 58,7% în Uniunea Europeană). În pofida avantajelor net superioare ale Uniunii Europene, atunci când vine momentul să decidă în care dintre cele două structuri țara noastră și-ar putea soluționa mai rapid și mai bine problemele, respondenții aleg Uniunea Vamală. Doar circa 40% ar alege vectorul european de dezvoltare al țării.

Rezultatele acestui sondaj vin să confirme nu doar efectele puternice ale ofensivei informaționale, ale campaniilor de dezinformare, ci și gradul puternic de influență a modului de gândire, a percepției oamenilor. Unul dintre pericolele principale ale atacurilor propagandistice este incapacitatea de a depista timpuriu „victimele" acestui război.

Dacă Țările Baltice au atras atenția mai devreme asupra impactului unui război informațional, iar Ucraina abia în perioada maidan și postmaidan, în Republica Moldova doar în anul 2015 acestei probleme au început să-i acorde atenție la nivel instituțional. Abia în mai 2015 Consiliul Coordonator al Audiovizualului a suspendat pe un termen nedefinit retransmisia postului TV „Rossia 24". Încă două posturi TV – RTR și REN TV – au fost amendate, iar TV7 și Prime TV au fost avertizate. Asta după ce CCA s-a autosesizat şi a monitorizat în perioada 18-24 aprilie 2015 ştirile şi emisiunile analitice ruseşti retransmise la cele cinci posturi TV, constatând că acestea „…conţin materiale părtinitoare, tendenţioase şi manipulatoare, care încalcă dreptul publicului la informaţie veridică, obiectivă şi echidistantă". În opinia membrilor CCA, aceste posturi au reflectat neadecvat evenimentele din Ucraina, iar în ştiri și în programele analitice situația a fost prezentată unilateral, prevalând sau dominând punctul de vedere al Moscovei. La fel, în decizie se menționează că autorii au utilizat un limbaj agresiv în raport cu Ucraina, violând în acest mod legislaţia moldovenească din domeniul audiovizualului, care prevede că posturile locale poartă responsabilitate inclusiv pentru conţinutul programelor pe care le retransmit [8].

Este cazul să menționăm că această decizie, accidental sau nu, a fost luată după ce Parlamentul a revenit la două proiecte (al liberalilor și al democraților și liberal-democraților) de modificare a Codului audiovizualului cu referire la difuzarea emisiunilor informativ-analitice din alte țări decât cele produse în statele membre ale Uniunii Europene, SUA, precum și în statele care au ratificat Convenția Europeană cu privire la televiziunea transfrontalieră. Liberalii pledau pentru ca radiodifuzorii și distribuitorii de servicii să difuzeze programele analitice și de ştiri doar de origine autohtonă. În același timp, redifuzarea să fie permisă doar pentru programele de acest gen ce provin din UE, SUA și alte state semnatare ale Convenției Europene privind televiziunea transfrontalieră. Echipa mixtă a democraților și liberal-democraților reveneau la așa-numita „lege antipropagandă", propusă mai devreme, în care s-au făcut anumite retușări. Autorii au exclus din proiect propunerile cu referire la libertatea de exprimare, dar au păstrat prevederile legate de cota producției autohtone. În opinia lor, aceasta ar trebui să constituie cel puțin 8 ore de emisie din 24, difuzate în totalitate în intervalul calificat în marketingul audiovizual drept „prime-time".

În urma unei expertize juridice efectuată de OSCE la solicitarea Parlamentului Republicii Moldova, Organizația Europeană pentru Securitate în Europa a recomandat legislatorilor moldoveni să evite pe cât este posibil restricțiile privind libertatea de exprimare și libertatea mass-mediei. În același context, OSCE recunoaște îngrijorarea țărilor față de efectele propagandei și o califică drept legitimă, însă în același timp sugerează „să fie evitate încercările de a interzice propaganda prin intermediul legislației, deoarece noțiunea în cauză este dificil de definit în mod obiectiv" [9].

În condițiile în care ofensiva informațională este puternică, impactul ei este demolator pentru stat și pentru societate, iar organismele internaționale nu salută sistarea posturilor care sunt utilizate în calitate de armă, și atunci, care ar fi soluțiile?

Atât în studiile realizate de diverse instituții la nivel european, cât și în recomandările prezentate la Conferința pe problemele mass-mediei în cadrul Summitului Parteneriatului Estic de la Riga (mai 2015), experții recomandă următoarele:

- consolidarea capacităților mass-mediei naționale;
- restabilirea credibilității în mass-media;
- stimularea aplicării unui cadru legislativ, menit să scoată în evidență adevărații proprietari ai instituțiilor media;
- diminuarea concentrării mai multor instituții mediatice în mâinile unui singur proprietar sau ale unui singur grup;
- sporirea calității produselor mediatice, inclusiv prin aplicarea mai largă a principiilor de obiectivitate, imparțialitate, pluralitate de opinie etc.;
- crearea unor fonduri la nivel european și național pentru sprijinirea creșterii volumului de produs audiovizual autohton;
- sprijinirea presei de limbă rusă de calitate;
- promovarea campaniilor de „media literacy" (media instruire) etc.

Deocamdată, Republica Moldova a efectuat foarte puține dintre măsurile recomandate. Până la 10 noiembrie 2015, la adresa Consiliului Coordonator al Audiovizualului au fost depuse 88 de declarații privind asigurarea transparenței proprietății în mass-media, printre acestea fiind și cele semnate de politicieni și influenți oameni de afaceri. Societatea civilă demarează primele proiecte privind educația pentru media și antipropaganda. Dar e nevoie de o conștientizare la nivel de stat a convingerii că protejarea spațiului informațional este un element important al sistemului de securitate al statului.

Referinţe bibliografice:

1. Moraru V. *Mass media vs politica*. Chișinău: CEP USM, 2001.
2. *Provocările războiului informațional într-o societate deschisă și o posibilă contrastrategie.* Discursul lui Andrei Ilarionov la Forumul pentru o Societate Deschisă, ediția XIX. Estonia. Tallinn, 18.9.2014. Disponibil: http://www.echo.msk.ru/blog/aillar/1408258-echo/ [accesat 17.11.2014].
3. http://www.moldova.org/alex-grigorievs-mi-e-tare-teama-pentru-moldova-interviu/ [accesat 12.10.2015].
4. Sinteze şi dezbateri de politică externă, buletin bilunar În: *APE/FES Newsletter,* 2015, nr. 9. Disponibil: http://2014.europa.md/relatiile-rm-ue/multilateral/analize-expertiza/814-sinteze-si-dezbateri-de-politica-externa-buletin-bilunar-ape-fes-newsletter-nr-09-2015 [accesat 02.10.2015]
5. http://www.moldova.org/alex-grigorievs-mi-e-tare-teama-pentru-moldova-interviu/ [accesat 02.10.2015].
6. http://eeas.europa.eu/delegations/moldova/press_corner/all_news/news/2014/20140417_ro.htm [accesat 13.10.2015].
7. http://ipp.md/public/files/Barometru/Brosura_BOP_04.2014_anexa_final.pdf [accesat 03.10.2015].
8. http://www.cca.md/news/cca-suspendat-retransmisia-postului-rossia-24--pe-teritoriul-republicii-moldova [accesat 12.11.2015].
9. http://www.osce.org/fom/175681 [accesat 12.11.2015].